

GUY CASSIERS / TONEELHUIS & ARSENAAL / LAZARUS

Bagaar

7 & 8/06 20:30 | KAAITHEATER
THEATRE | 1H20 | IN DUTCH (SURTITLES IN FRENCH)

KAAI
THEATER

NL In de film *Coup de torchon* (1981) schetst Bertrand Tavernier een universum van God los, waarin de concepten van goed en kwaad iedere vaste grond hebben verloren. Het hoofdpersonage is een weinig gerespecteerde politieman in een corrupte stad. Tot er iets in hem kantelt en hij zich begint te ontdoen van iedereen die hem voor de voeten loopt. Gaandeweg ontpopt de zwakkeling zich tot een moordmachine, net omdat hij de psychologie van de mensen rondom hem zo feilloos weet te bespelen. Taverniers inzicht in machtsmechanismen en de menselijke psyche maakt dit verhaal universeel. De personages belichamen het morele bankroet van de westerse samenleving.

Voor deze bewerking gaat Guy Cassiers een verbond aan met theatercollectief LAZARUS. Verwacht je aan een confrontatie tussen scenografische precisie en baldadige speelsheid, tussen literaire ernst en schijnbare lichtvoetigheid. Tegelijkertijd vervolgt Cassiers zijn theatrale zoektocht naar de donkerste krochten van de menselijke ziel, een afdaling die hem eerder bracht tot *Atropa*, *Duister hart*, *MCBTH*, *Bloed & rozen* en *De welwillenden* – alle ooit op de Kaai-scène te zien.

FR Dans le film *Coup de torchon* (1981), Bertrand Tavernier brosse un univers en roue libre dans lequel les concepts du bien et du mal ont totalement perdu pied. Le protagoniste est un policier peu respecté dans une ville corrompue. Jusqu'à ce que quelque chose en lui bascule et qu'il commence à se débarrasser de toute personne qui se met en travers de sa route. Chemin faisant, la chiffie molle se transforme en machine à tuer, précisément parce qu'il sait manipuler de manière infaillible la psychologie des personnes de son entourage. Le regard de Tavernier sur les mécanismes du pouvoir et la psyché humaine rend cette histoire universelle. Les personnages incarnent la faille morale de la société occidentale.

Pour cette adaptation, Guy Cassiers engage une collaboration avec le collectif de théâtre LAZARUS. Attendez-vous à un affrontement entre précision scénographique et ludisme brutal, entre rigueur littéraire et légèreté apparente. Parallèlement, Guy Cassiers poursuit sa recherche théâtrale des tréfonds les plus sombres de l'âme humaine ; une descente qui l'a mené précédemment vers *Atropa*. *La vengeance de la paix*, *Cœur ténébreux*, *MCBTH*, *Sang & roses*. *Le chant de Jeanne et Gilles* et *Les Bienveillantes*. Des spectacles qui ont tous été à l'affiche du Kaaitheater.

HET MORELE NIEMANDSLAND

tekst van Erwin Jans

De zwarte komedie *Bagaar* is een afdaling in de diepten van de persoonlijke en maatschappelijke moraal. Op dat punt vonden LAZARUS en Guy Cassiers elkaar. Cassiers' theatrale zoektocht naar de donkerte van de menselijke ziel leidde langs voorstellingen als *Atropa. De wraak van de vrede*, *Duister Hart*, *Musil 3: De misdaad*, *MCBTH*, *Bloed & rozen. Het lied van Jeanne en Gilles* en *De welwillenden*. Ook LAZARUS heeft de voorbije seizoenen meer dan eens de duistere kanten van de mens opgezocht, aan de hand van bewerkingen van klassieke romans van o.m. Dostojevski, Boelgakov, Gontsjarov, Gombrowicz en Bukowski.

Het uitgangspunt van *Bagaar* is de film *Coup de Torchon* (1981) van de Franse cineast Bertrand Tavernier. Tavernier op zijn beurt haalde zijn inspiratie uit de roman *Pop. 1280* van de Amerikaanse schrijver Jim Thompson uit 1964. Thompson is wel eens de Amerikaanse Dostojevski genoemd. Thompsons misdaadverhalen zijn tegelijk ook scherpe psychologische portretten en meedogenloze maatschappelijke analyses. *Pop. 1280* wordt door velen als zijn beste werk beschouwd. De sheriff van Potts County, een stadje met 1280 inwoners in het racistische diepe zuiden van de Verenigde Staten aan het begin van de twintigste eeuw, is iemand die van een rustig leven houdt. In plaats van wet en orde te handhaven doet hij veel liever een dutje achter zijn bureau. Hij beseft maar al te goed dat niemand eigenlijk wil dat hij de wet toepast. Aanvankelijk is hij passief en lijkt hij meer door de anderen en de omstandigheden te worden geleefd dan dat hij zelf een eigen plan met zijn leven heeft. Toch begint er langzaam iets aan hem te knagen. Hij begint zich zorgen te maken over zijn reputatie, zeker in het vooruitzicht van nieuwe verkiezingen. Zowel in zijn huwelijk met Huguette als in zijn dagelijkse werkomgeving wordt hij vernederd en gepest. Wanneer hij een sheriff uit een naburige stad om raad vraagt, neemt hij diens advies om doortastender op te treden wat al te letterlijk en begint op haast achteloze maar definitieve wijze af te rekenen met de mensen die zo lang over hem heen hebben gelopen. Tegen de achtergrond van een racistische samenleving die het zwarte deel van de bevolking met geweld buitensluit, ontpopt de slome sheriff zich tot een geslepen en meedogenloos intrigant die zijn medeburgers heel wat beter doorheeft dan ze zelf beseffen.

In *Coup de Torchon* volgt Tavernier de grote lijnen van Thompsons plot vrij getrouw. Hij situeert het verhaal van de politiemann Lucien Cordier in een Franse niet bij name genoemde kolonie in Oost-Afrika, net voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. In hun eigenwaan en absolute macht over de zwarte bevolking zijn de witte koloniale moreel op drift geraakt. Corruptie, lust en eigenbelang hebben alle sociale codes ontworcht: binnen de familie, binnen het gezin en binnen de samenleving.

Ook in hun collectieve bewerking *Bagaar* blijven de makers dicht bij het scenario van de film. De setting verwijst naar een eigentijdse realiteit. *Bagaar* speelt zich af in een kamp op een niet nader genoemd Eiland bij een niet nader genoemd Continent. In dat kamp worden 'vluchtelingen' opgevangen en wordt beslist of ze naar het Continent mogen doorreizen of niet. Maar door recente politieke ontwikkelingen heeft het Continent de grenzen gesloten en is het eiland op zichzelf aangewezen. Lucien Cordier is de 'chef' van het kleinste van de vierenzestig districten waarin het Eiland verdeeld is. In confrontatie met de drie vrouwen in zijn leven - zijn echtgenote Huguette, zijn minnares Rose en de pas toegekomen idealistische lerares Anne - en met zijn oversten.

Het verhaal is de cynische 'Bildung' (ontwikkeling) van een volwassene die aanvankelijk een sukkel is maar langzaam de mechanismen die de samenleving regeren naar zijn hand begint te zetten. Doordat Lucien aanvankelijk een loser is, krijgt hij een zekere sympathie van de toeschouwer. Op die manier wordt hij een soort gids in de afdaling naar het hart van de duisternis. Het paradoxale van Lucien Cordier is dat hij tegelijk in het centrum van de samenleving staat - hij is een politiemann en vertegenwoordigt dus het gezag en de orde - én een outsider is. Zijn jarenlange ogenschijnlijke onderdanige en volgzaam houding heeft hem de kans gegeven de mensen en hun gedragingen nauwgezet te observeren, zonder enige empathie. Hij begint zijn leven vorm te geven op basis van zijn inzicht dat het kwaad een menselijke mogelijkheid is. Hij doorziet de hypocrisie van de mens, zijn voortdurend maatschappelijk rollenspel en de kloof tussen zijn privé-intenties en zijn publieke verschijning. Lucien weet zijn inzichten tot zijn krachtigste wapens te maken. Hij confronteert zijn tegenstanders met hun dubbelzinnigheid en hun hypocrisie alvorens hen te vernietigen. Zijn succes wordt het failliet van anderen. Hij ziet zichzelf als een soort wraakengel die het kwaad een spiegel voorhoudt. Maar zijn morele basis is zo corrupt als de samenleving die hij bestrijdt. Zoals de held van ieder Bildungsverhaal plooit Lucien Cordier zich naar de heersende normen en waarden van de samenleving. Alleen zijn die waarden in dit geval niet solidariteit, respect en verantwoordelijkheid, maar egoïsme, manipulatie en gevoelloosheid.

Taverniers (en Thompsons) scherpzinnige inzicht in de menselijke psyche en in de machtsmechanismen die in een gemeenschap spelen, maakt van dit verhaal een fabel: de hoofdfiguren en hun ondergang belichamen het morele bankroet van de westerse maatschappij die verzonken is geraakt in corruptie, gebrek aan rechtvaardigheid en oneindig menselijk leed. Het is een subversieve kritiek op de mythe van de perfect geoliede samenleving en het morele niemandsland dat Tavernier in scherpe en harde kleuren schildert. Lucien Cordiers verhaal is een ongemakkelijke spiegel voor onze eigen wereld van spirituele leegte zonder zicht op enige verlossing.

Met deze productie gaat Toneelhuis-regisseur

Guy Cassiers voor het eerst een artistiek samenwerkingsverband aan met het theatercollectief LAZARUS. Ze doen dat in hun eigen theatrale taal. De samenwerking tussen Guy Cassiers en LAZARUS is daarom een avontuurlijke uitdaging op verschillende niveaus: een confrontatie tussen scenografische precisie en baldadige, rauwe speelsheid, tussen literaire ernst en schijnbare lichtvoetigheid, tussen een doordachte vormgeving en een anarchistische aanpak. In de vormgeving speelt het gevoel van claustrofobie een belangrijke rol. De morele impasse van de personages wordt fysiek vertaald.

LE NO MAN'S LAND MORAL

text par Erwin Jans

La comédie noire *Bagaar* est une descente dans les profondeurs de la morale personnelle et sociétale. À cet égard, LAZARUS et Guy Cassiers se sont bien trouvés. La recherche théâtrale des tréfonds les plus sombres de l'âme humaine a précédemment mené ce dernier à créer des spectacles comme *Atropa. La vengeance de la paix*, *Cœur ténébreux*, *Musil 3 : Le crime*, *MCBTH*, *Sang & roses*. *La chanson de Jeanne et Gilles* et *Les Bienveillantes*. Au cours des dernières saisons, LAZARUS a aussi exploré à plusieurs reprises les aspects obscurs de l'être humain à la faveur d'adaptations de romans classiques, entre autres de Dostoïevski, Boulgakov, Gombrowicz et Bukowski.

Le point de départ de *Bagaar* est le film *Coup de torchon* (1981) du cinéaste français Bertrand Tavernier, qui s'est à son tour inspiré du roman publié en 1964, *Pop. 1280* [Pottsville, 1280 habitants] de l'écrivain états-unien Jim Thompson, parfois appelé le Dostoïevski américain. Les romans noirs de Thompson sont à la fois des portraits psychologiques incisifs et des analyses impitoyables de la société. Beaucoup considèrent *Pop. 1280* comme son meilleur ouvrage. L'histoire se déroule à Pottsville, une petite bourgade de 1280 âmes dans le sud profond raciste des États-Unis, au début du XXe siècle. Le shérif du Comté de Potts mène une vie paisible. Au lieu de maintenir l'ordre et de faire respecter la loi, il préfère de loin faire la sieste derrière son bureau. Il a parfaitement conscience qu'au fond personne ne souhaite le voir appliquer la loi. Au départ, c'est un homme passif qui semble plutôt subir les autres et les circonstances que prendre sa vie en main et nourrir des projets. Cependant, quelque chose se met doucement à le ronger. Il commence à se préoccuper de sa réputation, certainement à l'approche de nouvelles élections. Aussi bien dans sa vie de couple avec sa femme Huguette que dans son environnement professionnel quotidien, on l'humilie et le harcèle. Lorsqu'il demande conseil au shérif d'une ville voisine, il prend un peu trop au pied de la lettre la recommandation d'intervenir avec plus de fermeté. Et c'est quasi avec nonchalance, mais de façon irréversible qu'il entreprend de régler ses comptes avec tous ceux qui l'ont si longtemps dédaigné. Sur fond de société raciste qui exclut avec violence sa population noire, le shérif mollasson se révèle un intrigant retors et sans merci qui saisit bien mieux ses concitoyens que ceux-ci ne l'imaginent.

Dans *Coup de torchon*, Tavernier suit assez fidèlement les grandes lignes de l'intrigue de Thompson. Il situe l'histoire du policier Lucien Cordier dans une colonie française d'Afrique de l'Ouest, qu'il ne cite pas nommément, à la veille de la Seconde Guerre mondiale. Leur suffisance et le pouvoir absolu qu'ils exercent sur la population noire entraînent les coloniaux blancs dans une dérive morale : corruption, concupiscence et intérêt personnel font

voler en éclats tous les codes sociaux, tant au sein de la famille, que des foyers et de la société.

Dans leur adaptation collective de *Bagaar*, les créateurs restent assez fidèles au scénario du film, mais le décor renvoie à une réalité actuelle. *Bagaar* se déroule dans un camp, sur une île non spécifiée d'un continent non précisé. Le camp regroupe des « fuyards » jusqu'à ce que soit décidé s'ils peuvent rejoindre le continent, ou pas. Mais en raison des développements politiques récents, le continent a fermé les frontières et l'île n'a plus à compter que sur elle-même. Lucien Cordier est le « chef » du plus petit des soixante-quatre districts qui compose l'île. Il affronte les trois femmes dans sa vie – son épouse Huguette, sa maîtresse Rose et l'enseignante idéaliste fraîchement arrivée, Anne – et ses chefs.

L'histoire retrace la formation (Bildung) cynique d'un adulte qui est initialement un nigaud, mais marque lentement de son empreinte les mécanismes qui régissent la société. Le fait que Cordier semble être un loser au départ lui vaut une certaine sympathie du spectateur. Il devient ainsi une sorte de guide dans cette descente au cœur des ténèbres. Personnage paradoxal, Cordier se situe à la fois au cœur de la société – il est policier et représente donc l'autorité et l'ordre – et à la marge. L'attitude de docilité, de servilité apparente qu'il affiche pendant de longues années lui permet d'observer les gens et leurs comportements avec minutie, mais sans aucune empathie. Il commence à donner corps à son existence en s'appuyant sur son idée que le mal est une possibilité humaine. Il perçoit l'hypocrisie de l'être humain, ses sempiternels jeux de rôles sociaux et le fossé entre ses intentions intimes et ses apparitions publiques. Cordier parvient à faire de ses convictions ses armes les plus puissantes. Il confronte ses adversaires à leur ambiguïté et leur hypocrisie avant de les anéantir. Son succès devient l'échec des autres. Il se considère comme une sorte d'ange exterminateur qui tend un miroir au mal. Mais son fondement moral est aussi

corrompu que la société qu'il combat. À l'instar du héros de chaque roman d'apprentissage, Cordier se plie aux normes et valeurs qui dominent la société. Sauf qu'en l'occurrence, ces valeurs ne sont pas la solidarité, le respect et les responsabilités, mais l'égoïsme, la manipulation et l'insensibilité.

La compréhension subtile qu'a Tavernier (et Thompson) de la psyché humaine et des mécanismes de pouvoir qui sous-tendent une communauté fait de cette histoire une fable : les protagonistes et leur déclin incarnent la faillite morale de la société occidentale qui a sombré dans la corruption, l'absence de justice et de l'infinie souffrance humaine. Il s'agit d'une critique subversive du mythe de la société parfaitement huilée et du no man's land moral que Tavernier brosse de manière âpre et haute en couleur. L'histoire de Lucien Cordier nous tend un miroir dérangeant qui nous reflète notre propre monde de vacuité spirituelle sans perspective de quelconque rédemption.

Pour cette production, le metteur en scène de la Toneelhuis, Guy Cassiers, entame sa première collaboration artistique avec le collectif de théâtre LAZARUS. Ils le font dans leur propre langage théâtral. Voilà pourquoi la collaboration entre Guy Cassiers et LAZARUS est un défi aventureux à plusieurs niveaux : une mise en regard entre précision scénographique et ludisme cru et brutal, entre rigueur littéraire et légèreté apparente, entre esthétique réfléchie et approche anarchique. Dans la scénographie, la sensation de claustrophobie joue un rôle majeur. L'impasse morale se traduit sur le plan physique.

CREDITS

NAAR *Coup de Torchon* van Bertrand Tavernier, Jean Aurenche | **REGIE** Guy Cassiers | **COREGIE** Pieter Genard | **DRAMATURGIE** Erwin Jans | **BEWERKING** collectief **MET** Katelijne Damen, Koen De Graeve, Marianne Loots, Günther Lesage, Ryszard Turbiasz, Joris Van den Brande, Charlotte Vandermeersch | **SCENOGRAFIE** Tim Van Steenberghe | **LICHTONTWERP** Fabiana Piccioli | **KOSTUUM** Karen De Wolf | **REGIE-ASSISTENTIE** Lut Lievens | **STAGE REGIE** Bosse Provoost (in het kader van P.U.L.S.) | **STAGE REGIE-ASSISTENTIE** Marthe De Ruysscher | **KIJKSTAGE** Simone Baroni, Massimo Vazzana | **STAGE PRODUCTIE** Ana Carolina Quaresma Segers | **PRODUCTIELEIDING** Stefaan Deldaele | **TECHNISCHE PRODUCTIELEIDING** Stefaan Deldaele, Maarten Meeusen | **TECHNIEK** Bram Delafonteyne (licht & video), Jeroen Kenens (geluid), Maarten Meeusen | **COPRODUCTIE** Toneelhuis, ARSENAAL/LAZARUS | **MET DE STEUN VAN** Casa Kafka Pictures - Casa Kafka Pictures Tax Shelter empowered by Belfius, de Tax Shelter maatregel van de Belgische Federale overheid | **MET DANK AAN** Academie Berchem muziek-woord, Victor Florindo

Kaaitheater is sponsored by

